

کندوکاوی در تعریف‌ها و مبانی معماری منظر*

سینا رزاقی اصل*

چکیده

حرفه- دانش معماری منظر با هدف ساماندهی و ارتقاء کیفیت فضاهای بیرونی مصنوع و طبیعی و با بکارگیری الگوهای منظر طبیعی در ایجاد محیط‌های خوب شهری، به عنوان یکی از رشته‌های اصلی طراحی محیطی مطرح است. این درحالی است که این رشته فاقد مبانی نظری منسجم و جامع در سطح جهانی بوده و روز به روز برگسترش حیطه‌ها و حوزه فعالیت آن افزوده می‌شود. در شرایطی که این رشته در ایران دوران کودکی خود را پشت سر می‌گذراند، از فقدان شناختی جامع و کامل از مبانی این رشته در میان حرفه‌مندان و دانشجویان معماری و شهرسازی رنج می‌برد. این موضوع لزوم انجام تحقیقاتی مشابه تحقیق حاضر را ضروری می‌سازد. در این راستا هدف از نوشتار حاضر تبیین نظامی از شناخت بر مبنای معرفی تعریف‌ها، پیشینه و حوزه عمل از این حرفه می‌باشد. بدین منظور دسته‌بندی‌های محتوایی از تعریف‌های ارائه شده از سوی اندیشمندان رشته معماری منظر ارائه می‌شود. پیشینه حرفه‌ای و آکادمیک آن و در نهایت حوزه عمل و فعالیت حرفه‌ای حرفه‌مندان این رشته به بوته شناخت و بررسی گذارده می‌شود.

واژگان کلیدی :

معماری منظر، زمین، تعریف، پیشینه، حوزه عمل.

* این مقاله برگرفته از مباحث نظری رساله دکتری در دست انجام نگارنده در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران به راهنمایی آقایان دکتر مصطفی بهزادفر و دکتر محسن فیضی می‌باشد.

** دانشجوی دکتری معماری و مدرس دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

مقدمه

معماری منظر، هنر، دانش و حرفه‌ای میان رشته‌ای است که آن را به شکل امروزی و نوین، بایستی حاصل فعالیت و تجارب معماران و هنرمندان در طی روند تاریخی حدوداً ۵۰۰ ساله دانست. امروزه رشته معماری منظر با گسترش در حوزه‌های تئوریک و حرفه‌ای در سطح جهانی مواجه شده است. رشته‌ای که زمانی صرفاً به طراحی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری می‌پرداخت امروزه به طراحی و برنامه‌ریزی در کلیه سطوح شهری و فراشهری می‌پردازد. این موضوع براهمیت درک و شناخت صحیح از سیر تحول این رشته و آشنایی با مبانی و رویکردهای آن در وهله نخست برای تمامی حرفه‌مندان رشته معماری منظر و سپس رشته‌های وابسته از قبیل معماری، طراحی شهری پافشاری می‌نماید. از طرفی فقدان مقالات و رساله‌های پژوهشی که به بررسی، جمع‌بندی و سپس دسته‌بندی تعاریف و رویکردهای این رشته در حیطه نظری بپردازد، مشهود است. از این رو هدف از نوشتار حاضر ارائه نظامی از شناخت حرفه - دانش معماری منظر بر مبنای مولفه‌های سه‌گانه پیشینه، تعریف و حوزه عمل معماری منظر در شرایط جهانی می‌باشد. روش اصلی مورد استفاده تحقیق روش «تحلیل محتوا» است. بدین ترتیب، بازبینی و مرور مراجع و منابع در حوزه پیشینه، تعاریف، ارزش‌ها و حوزه عمل رشته به منظور دستیابی به نظامی جامع از شناخت معماری منظر مطرح می‌شود.

۱- پیشینه ظهور رشته معماری منظر

معماری منظر، هنر، دانش و حرفه‌ای بین رشته‌ای است که آن را به شکل امروزی و نوین، بایستی حاصل فعالیت و تجربه معماران و هنرمندان در طی تاریخ حدوداً ۵۰۰ ساله دانست. خاستگاه کنونی این حرفه را می‌توان در برخوردهای اولیه با فضای باز از سوی فرهنگ‌های باستانی، از ایران و مصر گرفته تا یونان و روم و سپس ظهور انواع نهضت‌های باغ‌سازی و پارک‌سازی در اروپا و آمریکا ردیابی نمود. این علم که بر مبنای تئوریهای اختصاصی تعریف منظر و بهره‌گیری از اقدام مشترک با سایر تخصص‌ها شکل گرفته است، از پیشینه‌ای در هریک از رویکردهای هنر، دانش و حرفه برخوردار است. چنانچه بردسلی عنوان می‌کند: «معماری منظر فقط علم یا هنر نیست بلکه هر دو آنها است و طراحی محیطی را با اکولوژی فرهنگی و زیست‌شناختی ترکیب می‌کند» (Beardsley, 2000:2). بدین معنا که معماری منظر به مثابه هنر، به مثابه دانش و به مثابه حرفه، دارای تاریخچه و شناسه مختص به خود می‌باشد. ذیلاً تاریخچه‌ای مختصر از هر یک از سه رویکرد مورد اشاره به منظور آشنایی با پیشینه حرفه ذکر می‌گردند.

۱-۱- معماری منظر به مثابه هنر

تاریخچه پیدایش «معماری منظر» به مثابه هنر از سابقه‌ای طولانی‌تر نسبت به دو رویکرد دیگر برخوردار است. در این خصوص انجمن معماران منظر آمریکا بیان می‌دارد که اولین سرچشمه‌های معماری و طراحی منظر در ایران و مصر بوده است (ASLA, 2008). تأکید بر طبیعت و لزوم بکارگیری آشتی با طبیعت، وجود مناظری که هشیارانه طراحی و نظم داده شده‌اند همانند معابد بزرگ مصر، یونان، انگلستان و مکزیک در قرون پیش از میلاد تا قرن ۱۳م. و پس از آن، همگی دلیلی بر این مدعا می‌باشند.

اولین بار لغت «منظر» در اواخر قرن ۱۵ به زبان هلندی برای مشخص کردن نه یک محیط طبیعی که یک تابلو به کار برده شد. بدین ترتیب در عهد رنسانس بود که برای اولین بار مفهوم منظر مطرح شد. منظر با تعریف امروزی آن از قرن ۱۸ میلادی و در پی رویکردهای جامعه فرهنگی اروپا به طبیعت بنیان گذاشته شد

(منصوری، ۱۳۸۳: ۷۰). منظرپردازی آن هم غالباً توسط نقاشان در قرن ۱۸ اولین نشانه‌های توجه ویژه انسان به ادراک و تصویر منظر پیرامونی و هم‌اندیشی در خصوص آن به شمار می‌روند.

۱-۲- معماری منظر به مثابه دانش

مقصود از پیدایش معماری منظر به مثابه یک دانش، ظهور اولین دوره درسی و آموزشی این رشته در محافل علمی و تحقیقاتی سراسر دنیا می‌باشد. اولین برنامه درسی دانشگاهی رشته معماری منظر در ایالات متحده آمریکا تحت همین عنوان در دانشگاه ایالتی میشیگان و در سال ۱۸۹۸ ارائه گردید. متعاقباً در سال ۱۹۰۴ در دانشگاه کرنل دپارتمان معماری منظر راه اندازی شد (Bischoff, 2004).

باتوجه به این تاریخچه، از عمر این رشته در مجامع علمی جهان در حدود یک قرن می‌گذرد. هم اکنون در اکثر مراکز دانشگاهی معتبر جهان، دپارتمان‌های معماری منظر تاسیس گردیده است. رشته معماری منظر در ایران، دوران کودکی خود را سپری می‌کند. یعنی از پیدایش آن در مراکز دانشگاهی بیش از ۸ سال نمی‌گذرد. اولین برنامه درسی این رشته در ایران در دانشگاه شهیدبهشتی، در سال ۱۳۷۹ شروع به کار نمود. سپس، این رشته در دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۰ و در مقطع کارشناسی ارشد، راه‌اندازی شد.

۱-۳- معماری منظر به مثابه حرفه

پیشینه رویکرد حرفه‌ای به این رشته، به معنای ظهور اولین افراد و معماران منظر می‌باشد که تحت همین نام فعالیت حرفه‌ای داشته‌اند. در سال ۱۸۵۸ میلادی، «فردریک لاولمستد» و «کالوروو»، در مسابقه طراحی سنترال پارک نیویورک برنده شدند. این دو نفر خود را به عنوان معمار منظر معرفی نمودند. در حقیقت این اولین باری بود که رشته معماری منظر به مثابه حرفه‌ای در مجامع بین‌المللی مطرح گردید. متعاقباً این مفهوم به تدریج تا سال ۱۸۹۹ یعنی ۴۱ سال بعد جایگاه خود را پیدا کرد و سرانجام «انجمن معماران منظر آمریکا» به عنوان اولین نهاد حرفه‌ای در محافل جهانی تأسیس گردید (ASLA, 2008). والتر راجرز در کتاب «تجربه حرفه‌ای معماری منظر» به چهار دوره تاریخی معاصر در معماری منظر اشاره می‌کند:

۱. برنامه‌ریزی و طراحی پارک‌های متأخر

۲. دوره رشد شهرها

۳. تحول و رشد آن در مغرب زمین و کالیفرنیا

۴. دوران مسائل محیطی (خراسانی زاده، ۱۳۸۰: ۱۷).

۲- تعریف‌های معماری منظر

نظریه‌پردازان معماری منظر، تعاریفی متفاوت و با رویکردهای بعضاً متنوعی از این رشته ارائه داده‌اند. تحلیل محتوای ادبیات معماری منظر که به ارایه تعریف از این دانش اختصاص داشته است، به بازشناسی پنج محور عمده که تعاریف معماری منظر در غالب این محورها صورت پذیرفته است منتج می‌گردد. درحقیقت این پنج محور تمییز دهنده «تأکیدات» تعاریف مختلف از هم می‌باشند. بازبینی و تحلیل این تعاریف، یکسری ویژگی‌ها و صفات را مطرح می‌کنند و برجسته‌هایی خاص تأکید می‌ورزند که در قالب محورهای ۱- «تعریف‌های با تأکید بر عنصر زمین»، ۲- «تعریف‌های با تأکید بر فضای بیرونی»، ۳- «تعریف‌های با تأکید بر رابطه انسان، محیط و طبیعت»، ۴- «تعریف‌های با تأکید بر ابعاد بصری، عملکردی» و ۵- «تعاریف با تأکید بر ارتباط‌های بین رشته‌ای»، جای گرفته‌اند.

۲-۱- تعریف‌های با تأکید بر عنصر زمین

واژه «معماری منظر» برای اولین بار از طریق ادبیات تخصصی معماری منظر وارد گفتمان این رشته شده است، معادل واژه «معماری منظر»، «Landscape Architecture» می‌باشد. معنی لغوی این واژه «معماری منظرزمین» است که خود دلیلی بر اهمیت و تأکید بر روی عنصر «زمین» است. در این ساختمایه تعاریف بسیاری ارائه شده است که ذیلاً به معرفی برخی از آنها پرداخته می‌شود. «انجمن معماران منظر آمریکا» معماری منظر را چنین تعریف می‌کند:

«معماری منظر، هنر و علم تحلیل، برنامه‌ریزی، طراحی، مدیریت، محافظت و ترمیم زمین است» (Asla, 2009). «پل اسپریدگان» تعریفی از معماری منظر مطرح نموده است. وی می‌نویسد:

«تجزیه و تحلیل زمین با ملاحظه فرآیندهای طبیعی و تولید مجدد این فرآیندها از طریق طراحی با توجه به نیازهای اجتماعی و انسانی» (Shirvani, 1984:21). «ادموندبیکن»، معماری منظر را «طراحی زمین» معرفی می‌کند. (همان). معماری منظر از سوی برخی اندیشمندان به عنوان «هنر یا علم تنظیم زمین برای قرارگیری مناسب فضاها و اشیاء بر روی آن و در جهت کاربرد مطلوب، کارا و ایمن بشر» معرفی می‌شود (Newton, 1971:51). کار معمار منظر کمک به آوردن مردم، ساختارهایشان، شهرشان، فعالیت‌ها و اجتماعات به رابطه هماهنگ با زمین زنده است (Simonds, 2006:371).

۲-۲- تعریف‌های با تأکید بر فضای بیرونی

عمده تعاریفی که با رویکرد تعیین هدف و موضوع معماری منظر به ارائه تعاریف از آن پرداخته‌اند، به فضای بیرونی به عنوان مهمترین خواستگاه و دل‌مشغولی این رشته تأکید کرده‌اند. از آن جمله است:

معماری منظر دانشی است که به فضای بیرونی - چه از دیدگاه محیط زیست و طبیعت، چه از دیدگاه رابطه آن با زندگی انسان، و چه از دیدگاه هنر و زیبایی‌شناسی - می‌پردازد. عناصر این دانش از فضای سه بعدی‌ای تشکیل شده است که بعد زمان را نیز در برمی‌گیرد و فضایی چهار بعدی پدید می‌آورد. (کلیجی، ۱۳۸۲: ۱۲). «تام ترنر» معماری منظر را «خلق فضاهای خوب» معرفی می‌کند. (۱۳۷۶: ۲۸۳). تعریفی از معماری منظر در «واژه نامه تخصص شهرسازی» اثر «کوان» ارائه گردیده است. مطابق این تعریف از معماری منظر به عنوان هنر و علم برنامه‌ریزی و طراحی فضای بیرونی برای کاربرد و سرگرمی انسان یاد شده است (Cowan, 2005:212). معماری منظر، هنر، دانش و حرفه‌ای میان رشته‌ای است که ساماندهی و طراحی فضاهای باز بیرونی موضوع کار آن است (منصوری، ۱۳۸۳: ۷۰). معماری منظر با هدف ساماندهی مطبوع محیط، به طراحی عرصه‌های باز و فضاهای بیرونی می‌پردازد. ویلیام کادیل یک اعتدال مناسبی را بین کاربر و مکان توصیه می‌کند که در معماری منظر می‌تواند بسیار مفید باشد (Caudill, 1978).

۲-۳- تعریف‌های با تأکید بر رابطه انسان و طبیعت

تیبین رابطه میان انسان و طبیعت از سابقه طولانی نزد تاریخ بشر برخوردار است. رویکردهای طبیعت ستیز و طبیعت‌گرا همواره به صورت پارادایم‌های این نوع ارتباط مطرح بوده‌اند. آنچه که به عنوان تعریف و در حقیقت هدف این رشته از سوی برخی صاحب‌نظران مطرح گردیده است، بر رابطه دوسویه میان انسان و طبیعت و دیدگاه‌های طبیعت‌گرا اشاره دارند. «تان فیبراد» یکی از تأثیرگذارترین نویسندگان درباره کیفیت محیط و تعریف معماری منظر بیان می‌کند:

زیستگاه طبیعی + انسان = معماری منظر (بیر - هیگنیز، ۱۳۸۱: ۳۳)

دایره‌المعارف معماری و ساخت منظر در تعریف معماری منظر چنین آورده است:

«حرفه‌ای که محیط‌های مصنوع و طبیعی را در برمی‌گیرد. یک کار طراحی چند رشته‌ای را دربر می‌گیرد که از شناخت علم خاک، مهندسی عمران، اکولوژی منظر، معماری، کشاورزی، گیاه‌شناسی، سیستم‌های آبیاری، برنامه‌ریزی زمین، برنامه‌ریزی حمل و نقل، موضوعات محیطی، هنر و سایر تشکیل یافته است» (Christensen, 2005: 201). معماری منظر یک دغدغه ویژه برای طراحی و حفظ محیط‌های طبیعی دارد در مقابل ساخت و سازهای مصنوع (تأکید سنتی طراحی معماری) (Berman, 2007: 28). مرور سوابق موضوع نشان می‌دهد که معماران منظر می‌خواهند خلاق باشند و از محیط زیست حمایت کنند. علاوه بر این معمار منظر نیاز دارد تا میان خلاقیتش، محیط طبیعی و منظر شهری تعادل برقرار سازد. مفهوم «تعادل» مرکز تجربه عملی معماران منظر است (Berman, 2007: 42).

۲-۴- تعریف‌های با تأکید بر ابعاد بصری، عملکردی

«اسپیرن» هدف از معماری منظر را «ایجاد منظره‌هایی دارای عملکرد، پایدار، با معنی و هنرمندانه» معرفی می‌کند (اسپیرن، ۱۳۸۴: ۳۴). «منصوری» هدف این رشته را دنبال نمودن همزمان «کارکرد، فرهنگ و زیبایی» می‌داند (منصوری، ۱۳۸۳: ۷۲). معماری منظر بر خلاف تصور عامیانه که آن را تنها اقدامی زیبا سازنده در محیط می‌شناسند، رویکردی چند بعدی و دارای اهداف فرهنگی، عملکردی و زیباشناسانه است (همان: ۷۷). «جان ماتلاک» نظریه‌پرداز و نویسنده کتاب «آشنایی با طراحی محیط و منظر» معماری منظر را «فرایند آگاهانه سازماندهی، برنامه‌ریزی و ایجاد تغییرات فیزیکی در محیط و منظر و شامل سازماندهی فیزیکی محیط و منظر و طراحی مکان‌ها» معرفی می‌کند (Motloch, 2000). هوارد و کیمبال معماری منظر را هنری ظریف تعریف کرده‌اند که مهمترین عملکرد آن ایجاد و حفظ زیبایی در مجاورت سکونت‌گاه بشری و در مقیاس بزرگتر گسترش چشم‌اندازهای طبیعی اطراف و همچنین ارائه دهنده آسایش، راحتی و بهداشت برای شهرنشینان است تا آنان بتوانند برای تجدید قوا و کسب آسایش و آرامش به چشم‌اندازهای روستایی دسترسی داشته باشند (اسفندیاری، ۱۳۷۶) در تعریف یادشده نیز جایگاه ویژه‌ای برای بعد بصری منظر تعریف شده است.

۲-۵- تعریف‌های با تأکید بر ارتباط‌های بین رشته‌ای

معماری منظر با حرفه‌های مهندسی راه و ساختمان، طراحی شهری و معماری در ارتباط است. عناصری از هر کدام از آنها را با هم تلفیق می‌کند و برای طراحی روابط زیباشناسی و عملی با زمین از آنها وام می‌گیرد (کلجی، ۱۳۸۲: ۷). معماری منظر حرفه‌ای بین رشته‌ای است که طی تعامل با دانش‌های مختلف راه خود را می‌یابد. عمران و محیط زیست، هنرهای تجسمی، گیاه‌شناسی، جامعه‌شناسی و روانشناسی و بسیاری از زمینه‌های دیگر در فرآیندی هدفدار به کمک گرفته می‌شوند تا تئوری‌های معماری منظر حاصل آید (منصوری، ۱۳۸۳: ۷۷). در محدوده دانش‌های معماری منظر، علوم و هنرهای متفاوتی می‌گنجد که مهمترین آنها، حوزه دانش‌های محیطی، حوزه علوم انسانی و اجتماعی، حوزه‌های فنی و مهندسی می‌باشند (خراسانی زاده، ۱۳۸۲: ۱۲).

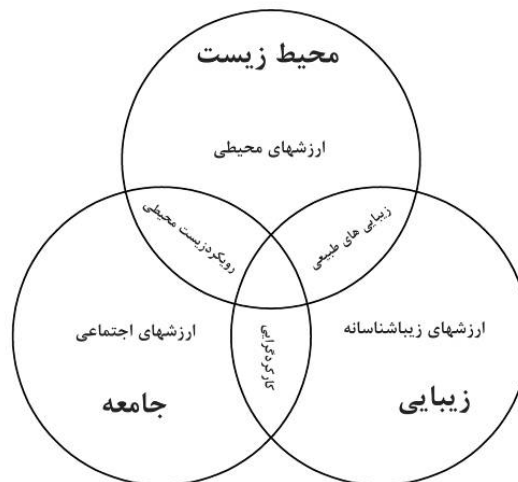
۲-۶- جمع بندی تعریف‌های معماری منظر

نظریه‌پردازان معماری منظر، تعاریفی متفاوت و با رویکردهای بعضاً متنوعی از این رشته ارائه داده‌اند که در مجموع شاید بتوان معماری منظر را «هنر و علم تجزیه، تحلیل، طراحی، برنامه‌ریزی و مدیریت زمین بر مبنای

نیازهای انسانی و فرآیندهای طبیعی» دانست. بر این اساس نقش اصلی معماران منظر شناخت زبان منظر و تأکید بر بکارگیری الگوهای منظر طبیعی در طراحی فضاهای باز بیرونی با محوریت عنصر زمین به مثابه بستر قرارگیری ساختارها و رویدادها، است. در این جایگاه و در میان خیل حرفه‌های مرتبط در جریان توسعه از قبیل: طراحی و برنامه‌ریزی شهری، معماری، عمران، اقتصاد، اکولوژی و... نقش معماری منظر به عنوان رهبری محیطی، اداره پروژه و تعادل بخشی به ارتباط میان محیط، منظر و انسان، بایستی شناخته و درک شود.

۳- ارزش‌های غالب در معماری منظر

به استناد مطالعات و پژوهش‌های متفاوت نظیر بررسی و مرور ادبیات معماری منظر، مصاحبه با معماران منظر و تجزیه و تحلیل تجارب عملی و حرفه‌ای، گرایش‌های اصلی در معماری منظر را می‌توان در سه رویکرد زیبایی‌شناسی، اجتماع محلی و محیط زیست (بوم‌شناسی) دسته‌بندی کرد (Thompson, 2002) (نمودار ۱). به این ترتیب فعالیت معماران منظر می‌تواند حداقل واجد یکی از سه ارزش یادشده باشد، البته بدیهی است که گاهی فعالیت‌های انجام شده می‌تواند دارای دو و یا حتی هر سه نوع رویکرد نیز باشد.

نمودار شماره ۱: ارزش‌های غالب معماری منظر

ماخذ: Thompson, 2002: 85

۴- حوزه عمل معماری منظر

از آنجا که از عنوان این رشته قابل استنتاج است، معماری منظر به معماری در حوزه منظر محیط (از سطوح کلان تا خرد) می‌پردازد. واژه Landscape به معنای منظر زمینی یا منظر مرتبط با زمین و یا به قول میر (۲۰۰۲) "منظرزمینه" بخشی از منظر محیطی را در نظر دارد که توسط حواس انسانی و به طور عینی قابل ادراک می‌باشد. در سالهای اخیر واژه‌هایی همچون Vertical Landscape، جنبه‌ها و حوزه‌های در حال گسترش این واژه را از سطوح صرفاً افقی وابسته به زمین به سطوح عمودی طبیعی به خوبی بیان می‌دارند. چنانچه این تأکید در بعد حوزه عملی کار معماران منظر نیز مشهود است. امروزه برخلاف پردیسها و باغ‌های خصوصی عهدگذشته، معماری منظر در تعامل تنگاتنگی با عرصه‌های اجتماعی و فضاهای شهری به سر می‌برد (کلیجی، ۱۳۸۲: ۶).

بنابراین معماری منظر در تمامی سطوح کالبدی معرف محیط از کلان (منظر منطقه ای) تا خرد (عرصه عمومی شهری) به فعالیت می‌پردازد. طراحی پارک‌های شهری و پارک‌های طبیعی، توسعه‌های شهری و محلی، طراحی مکان‌هایی برای فعالیت روزمره، جزء زمینه‌های کار معماران منظر است (بل، ۱۳۸۲: ۱۳۱). چنانچه بردسلی تأکید می‌ورزد، فعالان معماری منظر امروزه در حال کار بر روی طراحی درحوزه‌ها و مقیاس‌های متنوعی از فضاهای شهری کوچک تا اکوسیستم‌های کامل هستند (Beardsley, 2000:2). بدین ترتیب موضوع کار معماری منظر، فضاهای بیرونی و همگانی شهری و روستایی، طبیعی و مصنوع است. در این راستا معماران منظر در طی حدوداً یک قرن پس از ظهور رسمی و آکادمیک رشته در دانشگاه هاروارد، به طراحی و برنامه‌ریزی «مناظر شهری و منطقه ای، شهرک‌ها، توسعه زمین، سایت‌های تاریخی و فضاهای باز و تفریحی» پرداخته‌اند.

انجمن معماران منظر آمریکا (ASLA:2009)، حوزه عمل معماری منظر را «طراحی منظر، طراحی سایت، برنامه‌ریزی شهری شهرک‌ها، طراحی منظر منطقه ای، برنامه‌ریزی توسعه زمین، طراحی و برنامه‌ریزی بوم‌شناختی و نگهداری و آبادسازی سایت‌های تاریخی» عنوان می‌کند. معماران منظر، محیط ساخته شده محله‌ها و شهرها را طراحی می‌کنند، ضمن اینکه همچنین به حفظ و اداره محیط زیست نیز از جنگل‌ها و دشت‌ها گرفته تا رودخانه‌ها و سواحل می‌پردازند. در واقع می‌توان گفت کار معماران منظر در همه جا مشهود است. اعضای این حرفه با طراحی سایت‌هایی نظیر محوطه‌های اداری، میدان‌های همگانی و خیابان‌های اصلی درگیرند. جذابیت پارک‌ها، بزرگراه‌ها، مجموعه‌های مسکونی، میدان‌های شهری، باغ وحش‌ها، پردیس‌های دانشگاهی بازتابی از مهارت معماران منظر در برنامه‌ریزی و طراحی احداث پروژه‌های ارزشمند و خوش‌آیند است.

بررسی تجارب معماری منظر در سراسر دنیا نشان می‌دهد که طراحی میادین، خیابانها، پارک‌ها، مناظر طبیعی حومه شهرها و سایر جزء مهمترین فعالیت‌های معماران منظر در طی سالیان اخیر بوده است. که البته در این میان بخش اعظم این تجارب را طراحی فضای مابین ساختمانها (سطوح افقی) تشکیل می‌دهند (لنگ، ۱۳۸۶). این درحالی است که پروژه‌های معماری منظر در ایران عمدتاً به دلیل فقدان ورود و بکارگیری مناسب بینش و دانش جهانی، به طراحی پارک‌ها و بوستان‌های محلی و شهری محدود شده است. بسیاری از طرح‌های میادین و سایت‌های باستانی و تاریخی توسط معماران و طراحان شهری در حال انجام است که این امر عمدتاً به دو دلیل ۱- کمبود حرفه‌مندان و متخصصین داخلی رشته معماری منظر و ۲- فقدان نظام یکپارچه و جامع معماری منظر در ایران، رخ داده است. بنابراین لزوم بازنگری اساسی در الگوها و چارچوب‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی در خصوص تبیین حوزه عمل معماری منظر در ایران به روشنی ملموس است.

نتیجه گیری

اولین برنامه درسی دانشگاهی رشته معماری منظر در ایالات متحده آمریکا تحت همین عنوان توسط در دانشگاه ایالتی میشیگان و در سال ۱۸۹۹ ارائه گردید. بررسی و طبقه‌بندی محتوایی تعریف‌های ارائه شده از سوی صاحب‌نظران رشته معماری منظر در خصوص تعریف داشتن معماری منظر، معرف پنج محور تمیزدهنده «تأکیدات» تعاریف مختلف از هم می‌باشند که در قالب محورهای : ۱- «تعریف‌های با تأکید بر عنصر زمین»، ۲- «تعریف‌های با تأکید بر فضای بیرونی»، ۳- «تعریف‌های با تأکید بر روی انسان، محیط و طبیعت»، ۴- «تعریف‌های با تأکید بر ابعاد بصری، عملکردی» و ۵- «تعاریف با تأکید بر ارتباط‌های بین رشته‌ای»، جای می‌گیرند. در مجموع و با استناد به تعریف‌های ارائه شده شاید بتوان معماری منظر را «هنر و علم تجزیه، تحلیل،

طراحی، برنامه‌ریزی و مدیریت زمین بر مبنای نیازهای انسانی و فرایندهای طبیعی» دانست. بر این اساس نقش اصلی معماران منظر شناخت زبان منظر و تأکید بر بکارگیری الگوهای منظر طبیعی در طراحی فضاهای باز بیرونی با محوریت عنصر زمین به مثابه بستر قرارگیری ساختارها و رویدادها، است. بررسی نظام ارزشها و گرایش‌های غالب موجود در تجارب حرفه‌ای و منابع موجود آکادمیک این رشته حاکی از وجود سه رویکرد اصلی زیبایی‌شناسی، اجتماعی و زیست محیطی (بوم‌شناسی) می‌باشد. مرور سوابق موضوع در حوزه عمل و فعالیت معماران منظر تاکنون نشان می‌دهد که حوزه کار معماری منظر در تمامی سطوح کالبدی معرف محیط از کلان (منظر منطقه‌ای) تا خرد (عرصه عمومی شهری) صورت می‌پذیرد.

در انتها به زعم محقق نوشتار حاضر در کنار معدود تحقیقات صورت گرفته در این حوزه می‌تواند گامی در جهت دستیابی به فهمی عمیق و جامع از مشخصات و مبانی رشته معماری منظر به شمار رود و انجام تحقیقاتی با این مضمون و با موضوعات مشابه را قویا متذکر می‌شود.

فهرست منابع:

- اسپیرن، ویستون (۱۳۸۴)، زبان منظر، ترجمه دکتر سیدحسین بحرینی و دکتر بهناز امین زاده، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- اسفندیاری، منصور (۱۳۷۶)، "چشم انداز طبیعت در زیستگاه شهری"، مجله همگامان شهرداری تهران، ش ۶۰.
- بل، سایمون (۱۳۸۲)، منظر، الگو، ادراک و فرایند، ترجمه دکتر بهناز امین زاده، تهران انتشارات دانشگاه تهران.
- ترنر، تام (۱۳۷۶)، شهر همچون چشم انداز، ترجمه فرشاد نوریان، تهران، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری تهران.
- خراسانی زاده، محسن (۱۳۸۲)، "مباحثی درباره شناخت معماری منظر"، مجله ما، تهران، انتشارات اوین درکه، ش ۱۳ و ۱۵-۱۰.
- کلیجی، هومن (۱۳۸۲)، "معماری منظر و ابعاد کیفی زندگی اجتماعی"، مجله ما، تهران، انتشارات اوین درکه، ش ۱۳ و ۱۲-۴.
- منصوری، سیدامیر (۱۳۸۳)، "درآمدی بر شناخت معماری منظر"، مجله باغ نظر، پژوهشکده نظر، مرکز تحقیقات هنر، معماری و شهرسازی، تهران، ش دوم، ۷۸-۶۹.
- هیگنیز، کاترین و آن. آر. بییر (۱۳۸۱)، برنامه‌ریزی محیطی برای توسعه زمین، ترجمه سیدحسین بحرینی و کیوان کریمی، تهران انتشارات دانشگاه تهران.
- لنگ، جان (۱۳۸۶)، طراحی شهری - گونه‌شناسی رویه‌ها و طرح‌ها، ترجمه دکتر سید حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران.

- Beardsley, J. (2001), A Word for landscape architecture, Harvard design magazine, no.12. pp. 1-6.
- Berman, J. (2007), Planners, Architects and landscape architects designing New Orleans: Disciplinary differences in developing the united plan, unpublished thesis, Master in city planning, Massachusetts Institute of Technology.
- Bischoff, A. (2004), Guide to International Opportunities in Landscape Architecture Education and Internships, University of Massachusetts.
- Christensen, A.J. (2005), Dictionary of Landscape Architecture and Construction, New York Mc Graw-Hill.
- Cowan, R. (2005), The Dictionary of Urbanism, London, Streetwise Press.
- Eliot, C. (1999), Charles Eliot: Landscape Architect, London Streetwise Press.
- L.Motloch, J. (2000), Introduction to Landscape Design, New York John Wiley and Sons.
- Newton, N. (1971), Design on the Land: The Development of Landscape Architecture, Harvard University Press & Belknap Press, Cambridge.
- Shirvani, H. (1984), The Role of Landscape Architecture in Urban Design, the Journal of Landscape Architecture, March-April.
- Thompson, I. (2002), Ecology, Community and Delight: a trivalent approach to landscape education, Landscape and Urban Planning, Vol. 60, pp. 81-93.